

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

2021

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 23.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi pele o thoma go araba dipotšišo.
2. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o di badilego. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
3. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO TŠE NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Papadi/Terama	(35)
KAROLO YA C:	Kanegelokopana	(35)
KAROLO YA D:	Theto	(35)
4. Araba dipotšišo TŠE PEDI fela go tšwa dikarolong TŠE PEDI.

KAROLO YA A:	PADI	
	Araba potšišo ya 1 GOBA ya 2.	
KAROLO YA B:	PAPADI/TERAMA	
	Araba potšišo ya 3 GOBA ya 4.	
KAROLO YA C:	KANEGELOKOPANA	
	Araba dipotšišo KA MOKA.	
KAROLO YA D:	THETO	
	Araba dipotšišo KA MOKA.	
5. Diriša lenaneotekolo.
6. Latela ditaelo ka šedi go KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
7. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
8. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
9. Kakanyo mabapi le taolo ya nako: Šomiša tekano ya metsotso ye e ka bago ye 60 KAROLONG YE NNGWE le YE NNGWE.
10. Ngwala ka bothakga, ka mongwalo wa go balega.

LENANEOTEKOLO

KAROLO YA A: PADI		
Araba potšišo E TEE.		
NOMORO YA POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. <i>Kgati ya moditi</i>	35	5
2. <i>Dilo tšela ke batho</i>	35	8
KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA		
Araba potšišo E TEE.		
3. <i>Di šitile Phaahla</i>	35	11
4. <i>Ga le batswadi ba selo</i>	35	14
KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA		
Araba dipotšišo KA MOKA		
5.1 'Legokolodi la marega'	18	17
5.2 'Mohlomongwe ke tllhabologo'	17	18
KAROLO YA D: THETO		
Araba dipotšišo KA MOKA.		
6.1 'Moemedi'	18	20
6.2 'La pitšana'	17	22

LENANEOTEKOLO/LENANEOTSHWAYOTSHWAYO

Dira leswao (✓) go lenaneotekolo le le latelago go kgonthišiša ge e ba o lateletše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA POTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	LESWAO (✓)
A: Padi	1.1–1.2 GOBA 2.1–2.2	1	
B: Papadi/Terama	3.1–3.2 GOBA 4.1–4.2	1	
C: Kanegelokopana	5.1 LE 5.2	1	
D: Theto	6.1 LE 6.2	1	

HLOKOMELA: Kgonthišiša gore o arabile dipotšišo go tšwa dikarolong TŠE PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

1.1 SETSOPOLWA SA A

Kgoši Tetedi o be a se a thabišwa ke lefeela mola kgoši Dianthona le Sefatamollo ba se ba nyamišwa ke lefeela, ka gore magadi ale a go ntšhwa ke Sefatamollo, sebakeng sa go ya ga kgoši Dianthona a ile a mo rona a ya ga kgoši Tetedi yoo feela a bego a a letetše ka kgopolo ye e sego ya nwa a mokgako. O ile a sa dutše kgorong ya gagwe gammogo le diletammele tša gagwe, gwa tla yo mongwe wa ditlhometši tša motse wa gagwe go tla go mmegela gore lekoko la banna le etla.	5
'La banna?'	
'Taurabatho.'	
'Bjale?'	10
'Ba gapa dikgomo.'	
'Tša mohuta mang?'	
'E tloga e le morentha sebatakgomo, gomme semaka ke gore ba letša diphalafala le dipabadi ba bile ba swere le difoka.'	
'E ka re tšeo e le diletšo tša ge morwa wa kgoši a nyala morwedi wa kgoši – ba hloma bjang?'	15
'Ke sona seo se ntsentšego maseme, taurabatho.'	
'Ga se ba ba yago ga kgoši Dianthona mogongwe?'	
'Ntsho ya re e le boputlatšatši, mono bohlabela ba ka tla bjang?'	
'Aowa, ba tla tle ba re hlathollela.'	20
Ka yeo nako ke ge ba Sefatamollo ba feditše naga ba batameditše ba bile ba thomile mogobo wa 'thake o bone.' Ga go thwe ge a bone lešaetšana le mabothata hle gomme? Basadi ba ile ba tšwa ba itlhamile wa mphufutšo mpolae, go garangwa ...	

[Letl. 150]

- 1.1.1 (a) Moanegwathwadi wa padi ye ke (Mmatshepho/Sefatamollo). (1)
- (b) Tiragalo ya gore dikgomo tša go ya ga kgoši Dianthona di išwe ga kgoši Tetedi e ka hlola (thulanogare/thulanontle). (1)
- 1.1.2 Tsopola lentšu leo le laetšago gore baromiwa ba be ba gapa dikgomo tše dintši. (1)
- 1.1.3 Setsopolwa se se tšweletša tikologo ya segologolo. Efa dilo TŠE PEDI. (2)
- 1.1.4 Dipolelo tša kgoši Tetedi di mo tšweletša e le motho wa mahlajana. Laetša se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.5 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša seo se hlohleeditšego gore baromiwa ba Sefatamollo ba iše dikgomo lapeng le šele. (2)

- 1.1.6 Ntlhatebelelo ke maemo a mongwadi ka gare ga sengwalo. Na ntlhatebelelo ya mongwadi ke efe setsopolweng se? Fahlela. (2)
- 1.1.7 Moanegi ke yena a hlagišago mošomo wa gagwe pele ga mmadi. Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša tema yeo e kgathwago ke moanegi setsopolweng se. (2)
- 1.1.8 Re alele morero wa padi ye. (1)
- 1.1.9 Maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a kgoši Tetedi? Fahlela ka lebaka. (2)
- 1.1.10 Na ge o be o le kgoši Dianthona o tšeešwe dikgomo o be o ka dira eng? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

LE

1.2 SETSOPOLWA SA B

<p>Aowa ruri, tlhokofalo ya mosadi mogolo yoo e ile ya emiša ditaba ka lešimelo, batho ba šala ba nyanyaragetšwe ba lla ba kgotsa mo nkego mola lefase le bago ntshe gammogo le badudi ba lona e lego bona batho, ke mathomo ka yoo Mmatshepho ge motho a hlokofala ruri. Ge nka be leina la motho le sa lefše ka kgomo, nka be ke go botša yoo a bego a re bokaone nkabe go hwile Nkgotlelele yoo yenaena e lego mathomothomo ka yena go bona lehwepe le tle le buše, feela go go botša gona nka seke ka gore ka ge taba e nngwe le e nngwe e keka bjalo ka mollo wa sešu, kudu yeo e sego botse, ke tla re ke be ke re ke a go sebela ya be ya yo fihla go beng, ka re mola ke bileditšwe ntshe ka re go bolela gore ke kwele wena wa tla wa itatola, gona fao gwa jewa yešo ya mafelelofelelo yeo ke bego ke e sekeleditše go tla go ba mogoga wa ka.</p> <p>Diswiswi tša Mmatshepho di ile go rolwa, Tetedi le Dianthona ba ikgaša ga kgoši Nkgotlelele gapegape. Maduma a ile go sepetšwa ka tshwanelo ya wona, ba re go yena: 'Re palelane.' 'Ka eng?' 'Sefatamollo o sa ganetšwa go ya ka ga Kgabagare.' 'Le a mo aketša.'</p>	<p>5</p> <p>10</p> <p>15</p>
---	------------------------------

[Letl.168]

- 1.2.1 Laetša tswalano ya baanegwa ba ba latelago:
- (a) Mmatshepho le Nkgotlelele (1)
- (b) Nkgotlelele le Thibathibetša (1)
- (c) Ntweleng le Sefatamollo (1)
- (d) Mahlatsemang le Thibathibetša (1)

- 1.2.2 Mohlohleletši wa sengwalo ke moanegwa yo a hlolago diphapano gare ga molwantšhwa le molwantšhi. Mohlohleletši wa padi ye ke (Sefatamollo/Magadi/Bogoši/Kgoši Tetedi). (1)
- 1.2.3 Akaretša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.4 Hlaloša gore mongwadi o šupa eng ka mebolelwana ye e latelago:
- (a) '... e ile ya emiša ditaba ka lešimelo.' (1)
- (b) '... taba e nngwe le e nngwe e keka bjalo ka mollo wa sešu' (1)
- (c) 'Diswiswi tša Mmatshepho di ile go rolwa' (1)
- 1.2.5 Tlemollo ya lehuto ke legato la thulaganyo leo go lona bothata bo rarollogago. Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ka fao setsopolwa se se tlišago tlemollo ya lehuto ka gona. (2)
- 1.2.6 Ponelopele ya gago ke efe mabapi le go se amogelege ga kgoši Nkgotlelele bjalo ka kgoši? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.7 Na o dumelelana le mongwadi ge a re nkabe Nkgotlelele a hwile ka ge e le lehwepe? Efa lebaka. (1)
- 1.2.8 Kgegeophetogo ke mafelelo a puku ao re sego ra a letela. Go ya ka fao o ithutilego padi ye, o bona mafelelo a yona a tšweletša kgegeophetogo? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

[35]

POTŠIŠO YA 2: DILO TŠELA KE BATHO – MC Mphahlele

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

2.1 SETSOPOLWA SA C

Mošemane Mukhabudi le yena o be a kgona go rutha le go nwelela. Gape o be a tsena sekolo sa Makgowa kua Louis Trichardt. Dikolo tša makgowa di be di tsebja di na le madiba a go rutha. Letlapa e be e le thwadi mo go rutheng le go nweleleng. Yena le bašemane ba go kgona go nwelela ba ile ba kwana go gobatša mošemane. E rile mo kgabagareng mola ba bangwe ba bontšha go lapa, ba fana dika gore bjalo ke nako. Ba ile ba nwelela e le ba bahlano ka ntle le Mukhabudi. Ge ba le ka kua fase, ba ile ba mo swara maoto le matsogo gomme wa bohloko e lego Letlapa, a mo lomiša tang ka kua mošate. Mukhabudi o ile a rutla, a hlaba mokgoši a re: <i>'mme anga!</i> Ge a realo, a butše molomo, meetse a tsena ka ganong, a nyaka go mo kgama. Ge ba mo ntšhetša ntle mahlo a be a ferogile.	5 10
Bašemane ba go golela magaeng le bona go na le seo ba se tsebago. Ba kgona go iphološa ge ba tsene mathateng. Le ge motho a lomilwe ke noga goba dinose, ba be ba tseba gore ba mo fe eng, ba mo dire eng. Lehono ba ile ba kanamiša Mukhabudi, ba mo pinyeletša mo dimpeng go fihlela a hlatša meetse ao.	15

[Letl.35–36]

- 2.1.1 (a) Moanegwathwadi wa padi ye ke (Mashudu/Mukhabudi). (1)
- (b) Tiragalo ya Letlapa ya go lomiša Mukhabudi tang ka kua mošate e ka hlola (thulanogare/thulanontle). (1)
- 2.1.2 Tsopola polelo yeo e laetšago gore Letlapa o be a kgona go rutha. (1)
- 2.1.3 Setsopolwa se se tšweletša tikologo ya sebjalebja. Laetša ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.4 Ditiro tša bašemane ba di ba tšweletša e le batho ba go ba le dipelo tše dimpe. Laetša se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.5 Go ya ka kwešišo ya gago ya padi ye ke eng seo se hlohleleditšego bašemane ba go ya go rutha? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.6 Ntlhatebelelo ke maemo a mongwadi ka gare ga sengwalo. Na ntlhatebelelo ya mongwadi ke efe setsopolweng se? Fahlela. (2)
- 2.1.7 Moanegi ke yena a hlagišago mošomo wa gagwe pele ga mmadi. Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša tema yeo e kgathwago ke moanegi. (2)
- 2.1.8 Re ale le morero wa padi ye. (1)

- 2.1.9 Maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a bašemane ba? Fahlela ka lebaka. (2)
- 2.1.10 Ge o be o le Mokhabudi o be o ka dira eng ka ditiro tša bašemane ba? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

LE

2.2 SETSOPOLWA SA D

Ge batho ba bona ditiragalo tša tšatši leo ka bophara, ba be ba no re: 'Ruri bophelo ke semphekgo.' Borakgadi wa Mukhabudi bona ba be ba no kgotsa. Maphefo o be a sa re: 'ruri dilo tšela tša samme ke bathobatho' mola Mapelo yena a re: 'batho bale lehono ke dilo,' a e ra Meisie le bana ba gagwe. Meisie lehono o swele sefahlego, botsana bjola le bošwaanyana bjola di fetogile ka motsotso. Ngwako le wona o fetogile molora ka ponyo ya leihlo. Selo sela a bego a se hlohleletša, a se bitša 'my seun,' 'my skat,' lehono se ntlwanatshwana se lebanwe ke thapo. Ge e le Mashudu yena o Kanana; magoši, marena, dirutegi, ga ba pšhe moo ga gagwe; go fetogile mošate. O ka re o a lora, o rapela gore bana ba se ke ba gopola gore o be a ba swere bjang le mmagobona mathomong. O ikhomotša ka la gore o be a ba hlalefiša; a re ke yena motswadi wa mmakgonthe, wa lerato, wa go ntšha thupa morabeng gore bana ba gagwe ba hlalefe, ba se ke ba senyega go swana le dilo tšela tša Meisie, mong a rego ke bana. Mashudu Makhado o ile a fetša ka gore: 'Ke ka lebaka la ka ge lehono bana ba ka e le batho ...' 15

[Letl. 80–81]

- 2.2.1 Laetša tswalano ya baanegwa ba ba latelago:
- (a) Maphefo le Mapelo (1)
- (b) Meisie le Mami (1)
- (c) Van Niekerk le Mashudu (1)
- (d) Lufuno le Mapelo (1)
- 2.2.2 Mohlohleletši wa sengwalo ke moanegwa yo a hlolago diphapano gare ga molwantšhwa le molwantšhi. Mohlohleletši wa padi ye ke (Meisie/Lerato/Mashudu/Lehloyo). (1)
- 2.2.3 Akaretša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.2.4 Hlaloša gore mongwadi o šupa eng ka mebolelwana ye e latelago:
- (a) '... bophelo ke semphekgo.' (1)
- (b) '... ka ponyo ya leihlo.' (1)
- (c) 'Ge e le Mashudu yena o Kanana' (1)

- 2.2.5 Tlemollo ya lehuto ke legato la thulaganyo leo go lona bothata bo rarollogago. Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ka fao setsopolwa se se tlišago tlemollo ya lehuto ka gona. (2)
- 2.2.6 Ponelopele ya gago ke efe mabapi le seemo seo Meisie a lego go sona? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.2.7 Na o dumelelana le Mashudu ge a re o be a hlalefiša bana ba gagwe ka go ntšha thupa morabeng? Fahlela. (1)
- 2.2.8 Kgegeophetogo ke mafelelo a puku ao re sego ra a letela. Go ya ka fao o ithutilego padi ye, o bona mafelelo a yona a tšweletša kgegeophetogo? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

3.1 SETSOPOLWA SA E

MOHWITI:	Bjale ge ba ka re re ba balele mangwalo a barutiši, re tla reng ka Theepe le Namele ka gore ga se ba ngwala selo bona?	
MOKGOPU:	Ka ge o le motlatši wa Morwadihlare mo khuduthamageng, o tla dira maano a go ba begela gore barutiši ba babedi ga ba gona le gore mangwalo a bona ga se a fihle, fela o holofela a tla tlišwa.	5
KALELANE:	Aowa, nna ga ke kwane le tšhišinyo ya seboledi. Le se ke la utamela bana. Nna ke re ge ba ka re ba balelwe mangwalo ka moka, karabo e no ba gore ga se a felela ka moka, re tla le balela ona ge a feleletše.	10
	Tabakgolo ke go boledišana le bao ba ngwadilego gore ba tsenye dinala fase, ba rute ba holofetše, ba tlogele tšeo bana ba di ganago gore re se ke ra tla ra šala nyanyeng ka moso.	15
MOHWITI:	Hlogo ya sekolo, ka ge o le moeletši wa rena, wena o reng mo tabeng ye?	
MAŠUTŠA:	Beng ba ka taba ke go re bana ba bona go re feta, ba tseba go re feta, ebile ba kgona go lemoga moo yo mogolo a tšhabago ka dihlogo tša bona. Ka gona re tlamegile go ba fa ditaba ka moo di lego ka maleba.	20
MOKGOPU:	Nna ga ke bone phošo felo ge re ka no botša bana ...	

[Letl.28–29]

- 3.1.1 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala tikologong ya (sebjaalebja/segologolo). Ntšha mehlala YE MEBEDI. (3)
- 3.1.2 Akaretša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.1.3 Ngwala tswalano ya baanegwa ba ba latelago:
- (a) Kalelane le Mokgopu (1)
- (b) Mašutša le Namele (1)
- 3.1.4 Hlaloša dika tša go latela go ya ka fao di dirišitšwego ka gona setsopolweng se:
- (a) Go tsenya dinala fase. (1)
- (b) Go šala nyanyeng. (1)
- (c) Go tšhaba ka dihlogo tša rena. (1)

- 3.1.5 Na maitshwaro a Namele le Theepe a go se sekegele dinyakwa tša barutwana tsebe a ba tšweletša e le batho ba mohuta mang? Fahlela. (2)
- 3.1.6 Na thulano yeo e tšwelelago magareng ga Mokgopu le Kalelane ke ya mohuta mang? Fahlela. (2)
- 3.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla molaetša wo o tšweletšwago ke dipolelo tša Mašutša. (2)
- 3.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša ponelopele ya gago mabapi le polelo ya Mokgopu ya gore: '... barutiši ba babedi ga ba gona le gore mangwalo a bona ga se a fihle'. (2)

LE**3.2 SETSOPOLWA SA F**

NKINOLE:	A ke go fe taba. Monna wa gešo, ke kgale barutwana, barutiši le setšhaba se lla ka wena, eupša Mohlahlobi a sa lape go kgafa. Le lehono o dirile gabotse ka go se go direle molato. Rena ba Khuduthamaga re bidityšwe, ra laodišetšwa ditaba tša gago ka moka, go akaretšwa le ya go lwa le morutwana ka lebaka la go se amogelege. Ka gona rena re ka se kgone go e tsena, mola o sa ka wa re botša selo mabapi le nyalano ya gago le barutwana.	5
NAMELE:	Gona ke tla ya go boramolao gore ba nkemele mo tabeng ye.	10
NKINOLE:	O ka no ya, eupša o ka se boelwe ke selo ka ge molato wa gago o le kgakala. Seo o tla se bunago ke tshenyegelo ya tšhelete ya gago go bona le go lahlegelwa ke ditshwanelo ka moka tšeo di fiwago barutiši, go swana le tšhelete ya botšofadi le tše dingwe ditšhelete. Nna ke go eletša gore o ye fao ba rego o ye ntle le go nganga. O tla re o le moo wa nyaka sekolo seo o se ratago, gomme wa kgopela gore o lokollwe o ye fao semolao.	15
NAMELE:	(O nyamile, o fedile maatla.) Ke a go leboga ka moo o mpoditšego, o nkeleditšego. Ke tla ya sekolong sa Kelahlile mong wa ka.	20
NKINOLE:	Monna o dira bjalo, a inama sa mo tshela, ...	

[Letl.108]

- 3.2.1 Nyalantšha baanegwa go tšwa KHOLOMONG YA A le ditiro tša bona KHOLOMONG YA B. Ngwala fela tlhaka (A–E).

KHOLOMO YA A		KHOLOMO YA B	
1.	Nkinole	A	Mohlahlobimogolo.
2.	Namele	B	Moemedi wa barutwana.
3.	Lefagwana	C	Leloko la sekolokomiti.
4.	Mohwiti	D	Morutiši wa go hlohleletša bana.
		E	Modulasetulo wa lekgotla la barutiši.

(4 x 1) (4)

- 3.2.2 Tsopola mebolelwana ye e laetšago tše di latelago:

- (a) Ditaba tša tšwela nyanyeng. (1)
- (b) O swanetše go ineela. (1)

- 3.2.3 Namele ke (molwantšhi/molwantšhwa) wa papadi ye. (1)

- 3.2.4 Hlaloša mehola YE MEBEDI ya ditšhupasefala papading. (2)

- 3.2.5 Morero ke kgopolokgolo/tabakgolo yeo e šušumeditšego mongwadi go ngwala sengwalo:

- (a) Re alele morero wa papadi ye. (1)
- (b) Hlaloša ka mo diteng tša setsopolwa se di nyalelanago le morero wa papadi ye ka gona. (1)

- 3.2.6 Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI seo se ka šitišago papalego ya setsopolwa se. (2)

- 3.2.7 Ka ntlha E TEE hlaloša ka moo setsopolwa se se huetšago tharollo ya bothata ka gona. (1)

- 3.2.8 Na o kwela Namele bohloko? Fahlela. (1)

- 3.2.9 Na go ya ka wena o bona mongwadi a atlegile go ruma papadi ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

[35]

POTŠIŠO YA 4: GA LE BATSWADI BA SELO – F Mothupi

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

4.1 SETSOPOLWA SA G

PULANE:	(O bolela a nnoši) Ke ipotšiša gore na tate ge a sa reke sešebo, o ra gore re tlo šeba ka ditamati tše fela? (Ka go tshwenyega) O a tseba bophelwana bja ka mo gae ga ke sa bo kwešiša bjale gona. Ka mo o amogile le mma karata ya go nkgolela kua SASSA. Mma le yena o ka re o ješitšwe, o a tseba. A o reng a sa no tlo ... (Lebati le a bulega go tseba Setongwane)	5
SETONGWANE:	A o apeile eng ka gore nna ke swerwe ke ya maditšhelane, Pulane?	
PULANE:	(Ka boleta) Ke apeile bogobe le ditamati Tate.	10
SETONGWANE:	A o tsenwe ke bogafa ngwanenyana tena? O nagana gore nna nka ja bogobe ka ditamati ge o ntebeletše?	
PULANE:	Ga go na sešebo se sengwe, tate. Setšidifatši sese ga se na selo ka gare.	
SETONGWANE:	E le gore yola mmago yena o šomelang ka gore nkabe re sa hloke sešebo ka mo gae?	15
PULANE:	A ke re sona se se fedilego se rekilwe ke yena tate. Le gona ge nkabe o se wa mo amoga karata ya ka ya mogolo nkabe a tlo kgona go reka sešebo.	
SETONGWANE:	(O šikinya hlogo) O bolela ditšiebadimo bjale. O nagana gore le ka no dula ka mo ga ka mahala?	20
PULANE:	Kgane re swanetše go lefela go dula ka mo?	
SETONGWANE:	Tlogela go gadika ditamatiana tše tša gago o ye o hlokomele batho bale ...	

[Letl.19–20]

- 4.1.1 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala tikologong ya (sebjaalebja/segologolo). Ngwala mehlala YE MEBEDI. (3)
- 4.1.2 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša setsopolwa se. (2)
- 4.1.3 Ngwala tswalano ya baanegwa ba ba latelago:
- (a) Setongwane le Pulane (1)
- (b) Phafana le Setongwane (1)
- 4.1.4 Hlaloša dika tša go latela go ya ka fao di dirišitšwego ka gona setsopolweng se:
- (a) Go ješwa. (1)
- (b) Go swarwa ke ya maditšhelane. (1)
- (c) Go bolela ditšiebadimo. (1)

- 4.1.5 Na maitshwaro a Setongwane a go tšea karata ya SASSA a mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? Fahlela. (2)
- 4.1.6 Na thulano yeo e tšwelelago magareng ga Pulane le Setongwane ke ya mohuta mang? Fahlela. (2)
- 4.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla molaetša wo o tšweletšwago ke dipolelo tša Pulane. (2)
- 4.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša ponelopele ya gago mabapi le poledišano ya Setongwane le Pulane. (2)

LE**4.2 SETSOPOLWA SA H**

SETONGWANE:	(O <i>hlakahlakane</i>). Aowa bjale gona, Nkareng, kgane Pulane le Phakuphaku yola wa lena ba reng ba sa fetše ka kua moraleng? Kgane ba tloga ba bolela ditaba tša mohuta mang tša go se fele?	
NKARENG:	(O <i>tšhogile</i>) Le nna ga ke tsebe Setongwane. Gape ke kgale ba itswaleletše ka kua.	5
MAHLODI:	Ke mokgwa wa maphodisa ge le sa ba tsebe, batho bešo. Ge ba bula molato ba botšiša se le sela gore ba kgone go ngwala <i>setatamente</i> sa go kwešišega.	
SETONGWANE:	Le wena Nkareng o dirile phošo ka go ya kua maphodiseng.	10
NKARENG:	Ke dirile phošo ya eng mola ke nyaka go phološa ngwanake? Ke gore ke nnete lefotwana e sego la gago o hloba le gaela, eye?	
SETONGWANE:	Bona bjale gore re letile thojana bjang? Ge nkabe o nkwele ge ke be ke re o se ye maphodiseng tše ka moka nkabe di se gona.	15
NKARENG:	Re be re tlo dula le taba ye go fihlela neng? Afa o a lemoga gore taba ye ya gago le Phafana e gobaditše nna le Pulane moyeng?	20
SETONGWANE:	Ga ke gane, Nkareng, eupša ke tshwenywa le ke taba ya gore re ilo tšea tšhelete ya go bušetša Phafana kae?	
NKARENG:	Aowa Setongwane, sa re: 're ilo' e re wena o ilo e tšea kae.	
SETONGWANE:	A o lebetše gore re e jele ka moka, ke ra le yena yola Pulane?	25

[Letl.73–74]

- 4.2.1 Nyalantšha baanegwa go tšwa KHOLOMONG YA A le ditiro tša bona KHOLOMONG YA B. Ngwala fela tlhaka (A–E).

KHOLOMO YA A		KHOLOMO YA B	
1.	Phakuphaku	A	Mogwera wa Setongwane.
2.	Nkareng	B	Morutiši wa Pulane.
3.	Mahlodi	C	Monna wa lephodisa.
4.	Phafana	D	Mmago Pulane.
		E	Mogwera wa Nkareng.

(4 x 1) (4)

- 4.2.2 Tsopola mebolelwana ye e laetšago tše di latelago:

- (a) Ngwana ge e se wa gago ga o mo sware gabotse. (1)
- (b) Ba dutše moletelong. (1)

- 4.2.3 Setongwane ke (molwantšhi/molwantšhwa) wa papadi. (1)

- 4.2.4 Hlaloša meholo YE MEBEDI ya ditšhupasefala papading. (2)

- 4.2.5 Morero ke kgopolokgolo/tabakgolo yeo e šušumeditšego mongwadi go ngwala sengwalo:

- (a) Re alele morero wa papadi ye. (1)
- (b) Hlaloša ka mo diteng tša setsopolwa se di nyalelanago le morero wa papadi ye ka gona. (1)

- 4.2.6 Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI seo se ka kgontšhago papalego ya setsopolwa se. (2)

- 4.2.7 Ka ntlha E TEE hlaloša ka moo setsopolwa se se huetšago tharollo ya bothata ka gona. (1)

- 4.2.8 Na o kwela Setongwane bohloko? Fahlela. (1)

- 4.2.9 Go ya ka wena o bona mongwadi a atlegile go ruma papadi ye? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

[35]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA**POTŠIŠO YA 5: KHUPAMARAMA – Mamphoku Mamabolo**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

5.1 'LEGOKOLODI LA MAREGA' – MS Madiba**SETSOPOLWA SA I**

... Aowa, ruri go be go laeditše gore Pano sekolo e be e se madi a gagwe, ka gore melao ya go otlela o be a badile ka pela a ba a tšwelela bjalo ka morutiši yoo a nago le maitemogelo a go bala. Tšeo o be a di dirile ka katlego ka lebaka la ge e be e se tša go tsoga ka masa, a hlape a rwale diporogwana a lebe sekolong, a be a ye go dula diiri tše tshela go ya go tše šupa a theeditše. Seo Pano o be a se hloile bjalo ka mpša yeo e hloilego khabetšhe.	5
Kgotlelelo ya Pano e be e dirile gore a humane lengwalo la gagwe la go otlela, leo batswadi ba gagwe ba rilego go mmotša ka go le tšea, a gopola gore yena ke yo mogolo. A napa a ipona ge bjale a ka ikgweranya le metswakotswako ya lefase bjalo ka bjala le go fola. Morago ga go atlega ga gagwe tatagwe o ile a thaba kudu, a ba a thoma le go mo fa sefatanaga gore a tiwaele go otlela morago a tle a mo thuše. O thomile ka go išetša batho maupi le malahla nageng ya gabo. Moo gona o ile a bea pelo ya tatagwe fase ka ge a ile a dira tša go ratwa ke tatagwe, ...	10 15
	[Letl.72]

5.1.1 Nyalantšha baanegwa go tšwa KHOLOMONG YA A le tlahlošo ka go KHOLOMONG YA B. Ngwala fela tlhaka (A–D).

KHOLOMO YA A		KHOLOMO YA B	
1.	Molwantwa	A	Kgarebe ya go robala bookelong.
2.	Itlhobogeng	B	Monna wa mohumi.
3.	Pano	C	Mosadi wa tšhobolo.
		D	Mošemane wa go se theeletše.

(3 x 1) (3)

5.1.2 Efa leina la moanegwathwadi wa kanegelokopana ye. (1)

5.1.3 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala tikologong ya sebjalebjaale. Tsoola mehlala YE MERARO go netefatša se. (3)

- 5.1.4 Moanegi ke yena a hlagišago mošomo wa gagwe pele ga mmadi. Ka dintlha TŠE PEDI laetša tema yeo e kgathwago ke moanegi mo kanegelokopaneng ye. (2)
- 5.1.5 Sehloa ke magomo a thulano ka gare ga sengwalo. Ka ntlha E TEE tšweletša sehloa sa kanegelokopana ye. (1)
- 5.1.6 Hlogo ya kanegelokopana e swanetše go nyalelana le diteng tša yona. Netefatša se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 5.1.7 Ntlhatebelelo ke maemo a mongwadi ka gare ga sengwalo. Na ntlhatebelelo ya mongwadi ke efe mabapi le kanegelokopana ye? Fahlela. (2)
- 5.1.8 Molaetša ke thuto yeo re ithutago go tšwa sengwalweng. Ka ntlha E TEE re alele molaetša wa kanegelokopana ye. (1)
- 5.1.9 Na ditiragalo tša kanegelokopana ye di a kgodiša? Fahlela. (1)
- 5.1.10 Ka dintlha TŠE PEDI ahlahlaha sephetho seo o bego o ka se tšea malebana le maitshwaro a Pano. (2)

LE

5.2 'MOHLOMONGWE KE TLHABOLOGO' – JRL Rafapa

SETSOPOLWA SA J

Ge barwedi ba robega maoto empa ge a ba botšiša thopeng ka sesadi ba gana go bolela bašemane ba go ba šaetša, mogatšagwe a buša gape a re go dirwe bohlola bja go emela matswalo a bana pele. Mola ba belegago ka mehla ge Ekwang a re ba moago ba bitšwe bana ba botšišwe gore ba be ba tšwe le taba go rata le go se rate monna a mo tshepiša gore seo se tlo direga ge marega a ikepela, go thoma seruthwane. Ka seruthwane a re ema pula e seole pele re leme mašemo ke gona re tlogo di dulela gabotse. Ge selemo se fihla a re emela lehlabula. Ge lehlabula le fihla a re ditaba tša mohuta wo di bose ge di ka dulelwa marega. Ebile lehono ke lehono šefa. 5

Mošemane o dio re go phula sekaku boladu, Tibang a be a šetše a fofetše Moswananoši bjalo ka kgogo ya ditswiwane. A mo swinetša matsogo ka dihakaboi tša mošomong a bile a re: 'Mogadibo a re ye bohle seteišeneng sa maphodisa go bea mogolwake molato wa go goboša tlemaganyo ya lenyalo le tšhomišompe ya bana ka go imiša barwedi ba gagwe.' 10

A retologela go mošemane yola wa go phula khudu ka mpeng a re: 'Ngwana wa mogolwake, le wena ntšhale morago go yo bea rrago molato wa go imiša ngwetši ya gagwe.' 15

[Letl.48–49]

- 5.2.1 Efa tswalano ya baanegwa ba go ya le ka moo o kwešišago kanegelokopana ye ka gona:
- (a) Moswananoši le Tibang (1)
  - (b) Moswananoši le Ekwang (1)
  - (c) Melita le Aleta (1)
- 5.2.2 Go tšwa temaneng ya pele tsopola mantšu ao a laetšago tše di latelago:
- (a) Go ima (1)
  - (b) Sephiring (1)
  - (c) Ge marega a fela (1)
- 5.2.3 Ka ntlha E TEE akaretša temana ya bobedi setsopolweng se. (1)
- 5.2.4 Na mongwadi o tšweletša Tibang le Moswananoši e le batho ba mohuta mang? Fahlela. (4)
- 5.2.5 Na thulano ye e lego setsopolweng se ke ya mohuta mang? Fahlela. (2)
- 5.2.6 Morero ke kgopolokgolo yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalo sa gagwe. Re alele morero wa kanegelokopana ye. (1)
- 5.2.7 Maikutlo a gago ke afe mabapi le seo Moswananoši a se dirilego? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: THETO**DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe****POTŠIŠO YA 6**

Araba dipotšišo KA MOKA.

6.1 Bala sereto se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

MOEMEDI – RM Madiga

- 1 Mehlang yela ya kgale o be o le kae?
- 2 O be o le kae wena Moemedi?
- 3 O be o le kae ke be ke tshwenyega
- 4 Ke tshwenywa ke baloi le dingaka?
- 5 Ge e le Sathane yena ga ke sa bolela,
- 6 Ke be ke sehlefetše bjalo ka mobu,
- 7 Ke foforega boyana ke sa kgahle motho
- 8 E le ge Sathane a ntseneletše.
- 9 Tsela ya gago go e tseba nkhokho!

- 10 Ke be ke fahlilwe ke sa tsebe botse le bobbe,
- 11 Ke gakilwe wa meetsemagakwa tlhokaboelelo,
- 12 Ke se na bodulo ke le fela tshwaamare
- 13 Ke sengwa lešilwana la lešilapuleng.
- 14 Moemedi moemela šabana la bommamotho
- 15 O gorogile go nna wa senakangwedi swiswing
- 16 Ka lebana le wena bošego le mosegare serokaphatla
- 17 O tumotše wa pelolebje, o gohlomeditše pelomoya.

- 18 Ke kgale ke hubaka le bomatšhekge,
- 19 Ke kgale ke phuphura dirokolo le makokoro,
- 20 Ke kgale ke galampela merelewa le mereselewe
- 21 Ke sa tsebe ge o le gona moemedi
- 22 Ke sa tsebe ge o phediša tšohle diphedi.

- 23 Maribiši le maribišane a bošego
- 24 Hleng moloi o be a raloka ka nna?
- 25 Tlhakeng ya ntlo ya ka o ralokile:
- 26 Dilotsoko di fofa godimo ga ntlo,
- 27 Dikokotitsoko di kokotile go la ka lebatingwako,
- 28 Dilotsoko di nkokotela lebating,
- 29 Anthe ke dirongwarongwana tša bona baloi,
- 30 Ke rile go fihla tseleng ya gago Moemedi,
- 31 Moloi wa mokgalabje nankhono ke mošemanyana,
- 32 Moloi wa mokgekolo mamohla ke ngwanenyana,
- 33 Moemedi, kae kapa kae o nketela pele.

[Letl.63]

- 6.1.1 Efa mohuta wa sereto se. (1)
- 6.1.2 Tsopola tlemanyithalo yeo e tšweletšwago temathetong ya 1. (1)
- 6.1.3 Tirišo ya leswao la makalo mothalotheong wa 9 e laetša (go makala/go gatelela kgopolo). (1)
- 6.1.4 Potšišoretoriki ke potšišo yeo e sa nyakego karabo. Efa mehlala YE MEBEDI go tšwa temathetong ya 1. (2)
- 6.1.5 Ngwala dibokantšu TŠE PEDI go tšwa mothalotheong wa 11. (2)
- 6.1.6 Mothalotheo wa 17 o tšweletša sešura:
- (a) Hlaloša gore sešura ke eng. (1)
  - (b) Na mohola wa sona ke ofe? (1)
- 6.1.7 Hlatholla kgopolokgolo yeo e tšweletšwago ke tirišo ya mantšu a a latelago:
- (a) Hubaka (1)
  - (b) Phuphura (1)
  - (c) Galampela (1)
- 6.1.8 Hlaloša ka mabaka A MABEDI molao wa tirišo ya poeletšo temathetong ya 3. (2)
- 6.1.9 Hlogo ya sereto se ke sekai. Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla kwešišo ya gago mabapi le hlogo ya sereto se. (2)
- 6.1.10 Maikutlo a moreti ke a mohuta mang mabapi le Moemedi? Fahlela. (2)

LE

6.2 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

LA PITSANA – LP Thoka

- 1 Ge e le lehu re hwile la pitšana,
 2 Gobane la sego lona le ka rokwa,
 3 Afrika-Borwa ruri e tsenetšwe ke sera,
 4 Boramaledu ba iphetošitše dipoo tša marurušo,
 5 Ba iphetošitše mekoko ruri ba a kopa,
 6 Ba iphetošitše dikgotho ruri ba a kgotha,
 7 Ba itirela boithatelo ka bana le basadi,
 8 Ba šomiša mmušo wa mokoko,
 9 Ke bo sekopa le matswiana,
 10 Matheka ba ithinyolla ka digotlane tša ditlolamelora,
 11 Bangwe merogo ba ikgela diphoofolong,
 12 Ba re ba fodiša tšhitadingaka ka madimahlweka.
- 13 Ba ithekgile ka diema tša batala,
 14 Ba re nka ja mo nka nona,
 15 Ba re mosadi ke kgano o gola ....
 16 Ba re mosadi ke tloo o gola ...
 17 Ba re o bone molete wa tšhošwane mabala,
 18 Beng ba tsena ka merwalo, ba rwaleletše.
- 19 Le reng le tšaiša baapei le barwedi ba lena?
 20 Le reng le iphile diokobatši le madila?
 21 E ka ba ke bogaswi goba madirakaboomo?
 22 E ka ba ke dinotagi goba ke malwetši?
 23 Dirang diteko tša monagano lena dingaka,
 24 Dirang mošomo wa lena boradikepisana,
 25 Bokata le bobolai ke bogole bja letšatši Afrika-Borwa,
 26 Ba swarwa lehono ka moswana ba sepela mmileng,
 27 Basadi ga ba sa ya mahung le melatong,
 28 Di ka šala di itšhebetša ka ba ditlolamelora.

[Letl.78]

- 6.2.1 Tsopola sekapolelo sa tshwantšišo temathetong ya 1. (1)
- 6.2.2 Ngwala diema TŠE PEDI go tšwa temathetong ya 2. (2)
- 6.2.3 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša dikgopolo tša sereti methalothetong ya 8–10. (2)
- 6.2.4 Efa sebopego sa sereto se sa ka ntle o lebeletše methalotheto le ditematheto. (2)
- 6.2.5 Hlaloša mohola wa tlogelo methalothetong ya 15 le 16. (1)

- 6.2.6 Methalotheto ya 17 le 18 e tšweletša kelelothalo. Hlaloša gore kelelothalo ke eng. (1)
- 6.2.7 Efa tlhalošothwii ya mebolelwana yeo e latelago:
- (a) '... ba ikgela merogo diphoofolong' (1)
- (b) 'Ba re ba fodiša tšhitadingaka ...' (1)
- 6.2.8 Mothalotheto wa 26 le 27 o tšweletša morumokwanotshadi. Hlaloša gore morumokwanotshadi ke eng. (1)
- 6.2.9 Na moya wo o fokago temathetong ya 3 ke wa mohuta mang? Fahlela. (2)
- 6.2.10 Na o bona toka e phethagatšwa go bahlokofatšwa go ya ka diteng tša sereto se? Fahlela o lebeletše temathetho ya 3. (1)
- 6.2.11 Ka dintlha TŠE PEDI re alele molaetša wa sereto se. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70